

EGY ÉV BRASSÓ és ERDÉLY TÖRTÉNELMÉBŐL.

I.

A földvári csata a szász nemzet, de kiválóan Brassó történelmének sötét lapjai közé tartozik.

1612. október 16-án a trónkereső Giczytől vezetett brassói hadsereget a fejedelem hadai Földvár mellett teljesen megverték; Weiss Mihály, a hatalmas brassói bíró, a hadsereg nagy részével a csataterén maradt.

Másfél éven keresztül folytatott a város változó szerencsével harcot saját és az egész szász nemzet kiváltságaiért és ez egyenetlen küzdelemben egy város és a fejedelem között, Weiss Mihály erélye, tevékenysége és ügyessége nem csak elhárította Brassóról a minduntalan fenyegető halálos csapást, hanem központjává tette e várost a fejedelemmel szemben ellenséges elemeknek. Itt találtak menhelyet és támogatást mindazon urak, kik egy vagy más okból a Báthory Gábor uralmával elégedetlenek voltak: e várost választotta hadműveletei alapjául a porta erkölcsi támogatásával a kalandor, trónkereső Giczzy András, s innen indultak ki a fejedelem megbuktatását célzó nyílt és titkos tárgyalások Bécsig és Konstantinápolyig érő szálai. Másfél évi küzdelem után sikerült Weissnek a portát a fejedelem ellen felingerelni; a havasalföldi vajdát a várossal, mint önálló hatalommal véd- és dacszövetségre bírni s polgártársai áldozatkészségével a város hadi erejét — az erdélyi viszonyokhoz mérten — tekintélyes hadsereggé emelni. Városa és nemzete ügye megmentettek, Báthory fejedelemsége elveszettnek és a hosszú küzdelem befejezéséhez közelgőnek látszott, midőn a földvári döntő vereség mind-

ezen reményeknek és — a mint egy Weiss iránt ellenséges szász író őt nevezi ¹⁾ — a leendő erdélyi kancellár életének végét vetett.

A csapás mélyen lesújtó volt Brassóra, s a győzelmes fejedelmi hadak fővezére Allia Farkas nem alaptalanul intézte rögtön a csata után a városhoz a hódolatra való felszólítást. De bármily mélyen érezték a brassóiak a csapást — hiszen mindenkinek volt kit siratni — mondja egy brassói évkönyvíró ²⁾ — hódolatra komolyan még sem gondolhattak. Sokkal merészebb és mélyrehatóbb lépéseket tettek a fejedelem ellen támasztott felkelésben, hogy sem őszinte bocsánatát reménylhatték volna, még azon esetben is, ha a fejedelem feltételeit, melyek nem nagyon tapintatosan a város és a városba zárkózott urak ügyének szétválasztását célozták, teljesítik. Giczy kiadása — mint azt a fejedelem vezére, Allia Farkas követelte — végleges szakítás lett volna a portával és e lépés az erdélyi ügyek akkori állása mellett, midőn Báthoryt leghívebb embere, Bethlen Gábor is elhagyta és török oltalom alá menekült, a város és a szász nemzet ügyére diadallal semmi esetre sem, hanem a legnagyobb valószínűség szerint bukással járhatott. E feltétel tehát elvágta a kibékülés lehetőségét és a brassóiakat — bármennyire ki volt merülve — az ellentállás folytatására készítette. Erre ösztönözték őket különben is a városba szorult urak Giczyvel egyetemben, a közel egy év óta Brassóban tartózkodó kalandor törökök, első sorban pedig saját mély és engesztelhetetlen gyűlöletök azon fejedelem ellen, kit nemzetök halálos ellenségének tekintettek. A tanács és a polgárok túlnyomó többsége Weiss szellemétől lelkesült s minden reményét a török beavatkozásába s ennek következményeképen a Báthory megbuktatásába helyezte.

A Weiss halálával megüresedett első városi méltóságot, a bírói széket, mint legidősebb senator és volt bíró, Drauth János foglalta el. Békés hajlamú és politikai nézeteiben ingatag férfiú, ki mellett a város ügyeinek igazi intézését a legfiatalabb, de legerélyesebb és kétségkívül legtehetségesebb senator, Benkner János ragadta kezébe. Csak harminczkét éves volt, midőn a Brassóra oly végzetes 1612-dik évre senatorrá választatott; de már a megelőző években ő volt Weiss Mihály meghitt embere. Őt használta fel Weiss a szomszéd oláh vajdákkal foly-

¹⁾ Nössner naplója. Deutsche Fundgruben zur Geschichte Siebenbürgens. N. F. 71.

²⁾ Benkner, mint Weiss évkönyveinek folytatója, u. o. 238.

tatott diplomáciai tárgyalásokra, s ő volt az, ki 1611-ben Radul Serbánt a brassóiak megmentésére Báthory Gábor ellen az országba hozta. Mint senator, a város zsoldjában álló hadsereg gazdasági ügyeinek intézését, főképpen pedig a hadsereg gyarapítását kapta feladatul és ez utóbbi feladat teljesítésében nagy tevékenységet fejtett ki. Az 1612-dik év folyamán több ízben megfordult Havasalföldön és ottan több száz oláh és szerb zsoldost toborzott össze, kik Báthory megbuktatására ugyan képteleneknek bizonyultak, de arra elég alkalmasak voltak, hogy a polgárokból, sőt a város ügyeit intéző körökben is csalfa reményeket költsenek fel. Benkner Weiss politikájának, mely Báthory ellen élethalál küzdelemre tört, tántoríthatlan híve volt; de mésterétől abban lényegesen különbözött, hogy őt a küzdelemre városa és nemzete érdeke mellett személyes nagyra-vágyás is sarkalta. Miután egy pár évet politikai cselszövények között töltött el, államférfiúnak képzelte magát, s erejét túlhaladó vállalatokba bocsátkozott, oly vállalatokba, melyek sem városa, sem a haza érdekével összhangzatban nem állottak, s melyek aztán politikai pályájának örökre véget vetettek.¹⁾

Midőn a brassóiak a hódolatra való felszólítást visszaütásították, az iránt teljesen tisztában voltak, hogy a várost csak a porta közbelépése mentheti meg, és a mint Weiss vezetése alatt minduntalan ennek kieszközlésére törekedtek, úgy most is a földvári vereség első lesújtó hatása alatt ismét erre gondoltak. A csata után következő napokban a város megszállása esetére az erődítéseket jó karba hozták; a város fölött uralkodó fellegvárat élelmi szerekkel látták el;²⁾ Giczty megmenekült katonáit, magát a fejedelem-jelöltet és a város zsoldjában álló tatár, cserkesz csapatokat pénzzel újra a város ügyéhez kötötték,³⁾ és a Konstantinápolyba segélyért küldendő követségre a

¹⁾ 1616-ban, mint városgazda (Stadthann) a tanács tudta nélkül a Bethlen Gábor megbuktatására törekvő Homonnay párttal konspirált; de a dolog napfényre jövén, hűtlenségi vád alá fogatott. A szász követek kérésére a fejedelem megkegyelmezett ugyan, de írásban kellett megígérnie, hogy jövőre sem hivatalt nem fog viselni, sem a fejedelem ellen nyilvánosan vagy titokban nem fog practikálni. Ennek következtében elvesztette senatori állását is s mint magán ember halt el 1653-ban. Trausch: Schriftsteller-Lexicon. I. 105.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1612. okt. 16. és a következő napokról.

³⁾ Stadthannenrechnungen 1612. okt. Giczty 150 frtot, Amhat csausz, Mehemel bég, Horváth György stb. egyenként 10, 15 frtot kaptak.

legtöbb diplomáciai gyakorlattal bíró senátort, Benkner Jánost szemelték ki. Melléje adták Giczynek renegát, törökké lett testvérét és a város régi barátjainak Juszuf csasz és Jachia bég portai tolmácsoknak szánt ajándékokkal október 19-én útnak indították.¹⁾ Ugyanakkor a már szintén száműzötté lett Bethlen Gáborhoz Temesvárra követséget küldöttek,²⁾ hogy az összeköttetést, melyet maga Bethlen keresett először a szeptember végén Brassóba küldött leveleivel, a törökkel ez oldalról is fentartsák.

Minden jel arra mutat, hogy a brassóiak Bethlen elszakadásának fontosságát még akkor nem látták be; pedig megmenekülésök, habár közvetve, ez oldalról jött, Bethlen elpártolása, helyesebben a vendégszeretet, melybe a menekülő erdélyi urat a törökök részesítették, megdöbbenette Báthoryt, s karját, mely Brassóra halálos csapást készült sújtani, megszibbasztotta. Bár a szenvedély sokszor elfogulttá tette a fejedelmet, most azonnal felismerte a veszélyt egész nagyságában. Ő, ki Giczy trónjelöltségét gúnymosolyal fogadta volt, most azonnal belátta, hogy Bethlenben oly vetélytársra akadt, ki ellen a legkomolyabb védelemre lesz szükség. Ez magyarázza meg a fejedelem engesztelékeny hangulatát a brassóiak iránt azon pillanatban, midőn a földvári fényes győzelem a fellázadt város teljes megtörésére nyújtott kilátást.

Egész váratlanul tehát, a helyett, hogy minden erejét egyesítve a földvári győzelem friss hatása alatt Brassót ostrom alá fogta volna, kiegyezést kísértett meg. Még akarta fosztani Bethlen Gábort szövetségeseitől, s meg akart semmisíteni minden ürügyet a porta beavatkozására. Allia felszólításának sikertelensége után nem látta tanácsosnak, hogy maga személyesen tegye meg a kezdeményező lépést és azért az október 27-kére Szebenbe összehívott rendek közbenjárását vette igénybe. Ezek által iratott levelet Brassóba s mint előbb a brassóiakat a bezárkózott uraktól el akarta választani, úgy most megfordítva az uraknak helyezte kegyelmét kilátásba, ha Brassó ügyét feladva meghódnak. Mint az első kísérlet, úgy ez sem vezetett sikerre.

¹⁾ Nössner i. h. 73. Benkner i. h. 238. Bánfi u. o. 260. Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum I. 265. Bojthi: De rebus gestis Gabr. Bethlen. Engelnél: Mon. Ungrica 322 és a Stadthannenrechnungen 1612. okt. 19-ről.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1612. okt. 19-ről.

Giczy és társai válaszukban kijelentették, hogy ők, a bezárkózott urak, Brassó városával kölcsönös szövetségben és hívségi fogadalomban állanak, s miután a brassóiak a további ellentállást határozták el, ők is velők tartanak. Különben is követeik vannak a szultánnál és a magyar királynál s míg ezek meg nem jönnek, ők nem határozhatnak. Feltétlenül nem utasítják vissza a hódolatot, de előbb a fejedelemnek írásban foglalt ígérését kívánják a kegyelem megadását illetőleg.¹⁾

Ezt Báthory nem adta meg s így a kiegyezési kísérlet ismét meghíúsult. Pedig a fejedelem komoly törekvését a szászok kiengesztelésére s így a belbéke helyreállítására világosan mutatják a november 20-án megnyílt országgyűlés határozatai. Hogy a szász nemzetnél oly befolyásos papságot megnyerje, visszaadta a szász papoknak az 1611-ki kolozsvári országgyűlésen lefoglalt tizedét oly töredelmes szavak kíséretében, melyek ezen kiválóan autokrata hajlamu fejedelem szájában legalább is különösen hangzanak.²⁾ Ily félrendszabály azonban nem volt alkalmas a fellázadt Brassó kiengesztelésére, sőt még a többi látszólag nyugodt szász városok hajlamának megnyerésére sem. Habár nem is áll az, mit egy egykoru író elbeszél, hogy már ekkor Besztercze és Segesvár is nyílt felkelésben állottak³⁾, de a sűrű leváltás ez időben Brassó és Segesvár között mutatja⁴⁾, hogy a kedélyek erre Segesvárt is elő voltak készítve s a fejedelem engedménye a papi tized ügyében a szászok ellenséges érzületét épen nem változtatta meg.

Sőt úgy látszott, hogy a fejedelem békülékeny hangulata a brassóiakat és a Brassóba zárkózott urakat még nagyobb kitartásra és fokozott tevékenységre ösztönzi. Mindent elkövettek, hogy a portát ügyök érdekében beavatkozásra bírják. Bethlen kedvező fogadtatása újabb reményekkel töltötte el őket s miután október 31-én a Konstantinápolyba még Weiss által küldött városi futár Bonyhai egy pár török kíséretében visszaérkezett, kik közül az egyik Temesvárról, Beth-

¹⁾ Szilágyi S. Erdélyi országgyűlési emlékek. VI. 258.

²⁾ „A földi gyarlóság hozza magával, hogy semmi sem állandó. Nem sikerült neki sem, bármennyire törekedett kegyelem és szelidség által alattvalói szívéig mindig megnyerni“ stb. Teutsch: Geschichte der Siebenbürger Sachsen 162. l.

³⁾ Bojthi i. h. 322.

⁴⁾ Stadthannenrechnungen 1612. nov. és decz.

len Gábortól hozott izenetet¹⁾, egy újabb portai követség küldését határozták el. Támogatni akarták Benkner előterjesztéseit egy tekintélyesebb egyén által, ki necsak a város, hanem az egész ország képviselőjének tűnjék fel, s e czélra szükségesnek látszott ez újabb követséggel a Brassóba zárkózott urak legtekintélyesebbikét bízni meg. Petki Jánosnak, az egykori kancellárnak épen ezen időben, október 23-án történt halála után²⁾ Nemes Balázs látszott tehetségénél és koránál fogva e feladatra a legalkalmasabbnak. November 5-én tehát Bonyhay és egy török csaszur kíséretében útnak indították.³⁾

Az a habozó magatartás, melyet a porta egy év óta az erdélyi viszonyokkal szemben tanusított, még mindig nem szűnt meg. A divánban sok ellensége volt ugyan Báthorynak s ezek már egyszer keresztül is vitték volt elejtését és Giczy felemeltetését; de Naruf basa, a nagyvezér, kinek szava döntött, még a porta emberének tekintette Báthoryt s azon határozatlanság miatt, mely a zsitvatoroki békekötés után Erdély állását a porta és a bécsi udvar között jellemezte, az erdélyi zavarok a legkellemetlenebbül érintették. Nem alaptalanul attól tartott, hogy e zavarok végre is a magyar király beavatkozására fognak vezetni, mit a porta eddigi hatalmi állásának kockáztatása nélkül meg nem tűrhetett, míg másrésről visszariadt attól, hogy e kérdés miatt a birodalmat a bécsi udvarral háboruba sodorja. Épen ekkor folytak a portán a tárgyalások ez ügyben Mátyás követével, Negronival és ezek világosan kitüntették, hogy mindkét hatalom igényt tart a fennhatóságra Erdély fölött, valamint azt is, hogy az adott körülmények között Báthory fenntartását mindkettő érdekében állónak találja.⁴⁾ Báthory ingadozó magatartása Bécs és Konstantinápoly között, mindkét udvart bizonytalanságban tartotta; de előre látható volt, hogy e bizonytalanság soká nem tarthat és Báthory választása a két versenyző hatalom között dönteni fog Erdély állása, valamint saját és a brassói felkelők sorsa fölött is.

A brassói követek, kik közül Nemes csak november második felében érkezett Konstantinápolyba, ily körülmények között nem ta-

¹⁾ Stadthannenrechnungen 1612. okt. 31. és nov. 5.

²⁾ Nössner i. h. 73.

³⁾ Bánfi i. h. 260. Bojthi i. h. 322. és a Stadthannenrechnungen 1612. nov. 5-ről.

⁴⁾ Szilágyi S. Báthory Gábor 226. s. köv.

láltak kedvező fogadtatásra; legalább nem a nagyvezérnél, mert hogy a diván kevésbé befolyásos tagjai részéről biztatásokat most is kaptak, az kétségtelen. Egész csapat alsóbb rendű török tartózkodott közel egy év óta Brassóban¹⁾, mind Báthorynak ellenségei és a városnak a kapott ajándékok következtében lekötelezettjei, kik Konstantinápolyal szakadatlan összeköttetést tartottak fenn és ott a város számára kedvező hangulatot igyekeztek ébreszteni. A városnak e török barátai ki is eszközölték, hogy Nemesnek és Benknernek a diván kihallgatást adott, mely alkalommal Nemes Balázs, mint a brassói szászok, továbbá mint a Giczy és a székely urak küldötte tartott hosszú beszédet. Ismétlése volt ez a brassóiak által már egy év óta hangoztatott vádaknak Báthory pazarlása, kicsapongásai és féktelen zsarnoksága ellen, felékesítve a fényes porta hatalmára és nagylelkűségére szórt dicsőítésekkel. Mint a közbéke megromtóját tüntette fel a fejedelmet, ki egyformán fenyegeti a szomszéd-államok és alattvalói nyugalmát s miután vádjai megerősítésére a Brassóban megfordult törökökre és Bethlen Gáborra hivatkozott, a hatalmas szultánnak már Giczy beküldése alkalmával egy évvel előbb megígért segélyéért esdekelt.²⁾ De bármily ügyesen hizelegtek a brassói követek a török nagylelkűségének, bármily élénk színekkel ecsetelték a fejedelem zsarnokságát, a Báthory ellen felhozott vádak teljességgel nem voltak alkalmasak arra, hogy a nagyvezért az Erdélylyel szemben elfoglalt várakozó állás feladására bírják. Semmi jel nem mutatta — még a brassói követek sem mertek ily gyanúsítással lépni fel — hogy a fejedelem a portától elszakadva a bécsi udvarral szövetkezett volna. Mindaddig, míg Báthorynak hűségére a portán számíthattak, hajlandók voltak zsarnokságát alattvalói fölött elnézni.

A brassói követeknek adott válasz tehát nem volt kedvező. Utasítottak, hogy a fejedelemmel béküljenek ki s erre vonatkozólag a portán a közbenjárást megígérték. Kéz alatt azonban, úgy látszik, Báthory ellenségei a divánban most is bíztatták a brassói követeket,

¹⁾ A legkiválóbbak, Mehemed bég, Amhat csausz és Osman aga voltak-Stadthannenrechnungen. 1612.

²⁾ Nemes beszédét közlik Bojthy i. h. 322. és Mikó Ferencz historiájának folytatója, Biró (Magy. Tört. Emlékek. II. oszt. Irók. VII. k. 231.) Ez utóbbi azonban kétségtelenül Bojthy-tól vette át, minthogy egész munkája tulajdonképpen Bojthynak magyar kivonata.

hogy legyenek jó reményvel: a fejedelem uralkodása nem soká fog tartani. ¹⁾

Míg e tárgyalások a portán folytak, Brassó az 1612-dik év utolsó hónapjaiban — habár fejedelmi hadak a Barcaszágon egy pár várórséget leszámítva nem voltak — tényleg ostromállapotban volt. Az ellenségeskedések a szomszéd székelyekkel újra meg újra kitértek s míg a székelyek ismételve pusztították a Barcaság községeit, addig a brassói zsoldosok viszont a szomszédos székely falvakat sarcolták meg. Mert a brassóiak most is, mint Weiss Mihály életében, zsoldosokkal harcoltak. Az oláh zsoldosokban, mióta ezek Földvárnál oly csúfosan cserben hagyták őket, többé nem bíztak és az oláhországi toborzásokat megszüntették, de a Horváth György által még a földvári csata előtt hozott török, tatár és cserkesz csapat, valamint Giczy hajdui, továbbra is a város szolgálatában maradtak. ²⁾ Ezekhez járultak a város rendes katonái, a darabontok, szám szerint mintegy százötvenen, csaknem kizárólag hétfalusi magyarok, kik fölött ekkor egy Salanczky András nevű lengyel ember vitte a parancsnokságot. ³⁾ Az ellenségeskedés a székelyekkel a fajgyűlölet egész dühével folyt s ha a brassóiak a székelyek pusztításait keservesen érezték, úgy viszont a kezeikbe került székelyekkel szemben irgalmat ők sem ismertek. Nyilvánosan árverezték el a brassói piacon a háromszéki falvakból összeszedett foglyokat: férfiakat, nőket és gyermekeket egyiránt s küldötték Törökországba. ⁴⁾ Külső összeköttetések fenntartását sem hanyagolták el. Mivel a folytonos csatározások miatt Brassó környékén ez évben sem arattak, a Székelyföld és Fogaras felé pedig ostromzár alatt voltak, az élelmi szereket most is, mint Weiss Mihály életében, Havasalföldről szerezték be s épen ezért a tanács a barátságos viszonyt a szomszéd oláh vajdával, Radul Michnevel, mit még Weiss hozott létre, továbbra is fenntartani törekedett. ⁵⁾ Figyelmük

¹⁾ Bojthy i. h. 326. Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum I. 265.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1612. okt., nov. és deczemberről. Horváth György a maga személyére havonként 25 frt, Giczy 100 frt fizetést kaptak.

³⁾ Hegyes diariuma. Deutsche Fundgruben. N. F. 281.

⁴⁾ Bánfi i. h. 260. November 10-kén 43 lisznyói székely férfit, asszonyt és gyermeket árvereztek el. Maga a brassói krónikás is hozzá teszi: „Gott will das es nicht mer darzu kom.“

⁵⁾ Bizonyítják ezt a gyakori levélváltások a vajda és a tanács között. Stadthannenrechnungen 1612. nov. és decz.

azonban természetesen első sorban Konstantinápoly felé irányult. Bár-mily biztosan számítottak a török beavatkozásra, követek hosszas hallgatása mégis aggasztotta őket s miután elutazásuk után semmi értesítést nem kaptak, deczember 31-kén egy törököt Giczynek egyik szolgájával Konstantinápolyba küldöttek.¹⁾ Addig is, míg onnan biztos hírek érkeznek, mindent elkövettek, hogy a felkelést szélesebb körre terjesszék. Segesvárral folytonos összeköttetésben állottak és az év végén Bethlen Gáborral is újra érintkezésbe léptek. Deczember 8-án Giczy egyik szolgáját, Nagy Bálintot és a városban tartózkodó törökök egyikét, Deli Musztafát e célból Magyarországra útnak indították.²⁾

Végre 1613. január első napjaiban a tanács értesítést kapott Benkner visszajöveteléről, ki január 13-kán hat török csasz kiséré-tében csakugyan meg is érkezett. A hír, mit Benkner magával hozott, teljességgel nem felelt meg a brassóiak várakozásának. Tudatta, hogy a porta tovább is fenntartja Báthoryt s meghozta a szultán levelét, mely kibékülést parancsolt a fejedelemmel, hogy az országban a béke és a nyugalom végre helyreálljon.³⁾ E szigorú és épen nem várt pa-rancsot némileg enyhítette Benkner tudósítása a Báthory portai el-lenségeitől kapott titkos biztosításokról, valamint azon értesítés, hogy a porta küldötte a kibékítés eszközlésére nemsokára megérkezik. Épen ezért a tanács óvakodott a porta szigorú parancsát a polgárokkal szó szerinti tudatni és oly formán alakította át Benkner követségének eredményét, hogy a szultán megparancsolta Báthorynak, hogy a szá-zok várait adja vissza s tartsa fenn őket régi kiváltságaikban.⁴⁾

Egy héttel Benkner visszajövele után megérkezett a porta ál-tal kiküldött közvetítő, Abdi aga is tizenhét szolgálal és 400 oláh katona kísérete mellett. A brassóiak, kik az adott körülmények kö-zött hő vágyukról, a Báthory megbuktatásáról lemondani kényszerül-tek s reményüket már most a török által kieszközlendő minél elő-nyösebb békefeltételekbe helyezték. Abdi agát nagy fénynyel fogadták és a fejedelmi vendégeknél szokásos ágyulodésekkel üdvözölték.⁵⁾ Az

¹⁾ Stadthannenrechnungen. 1612. decz. 31.

²⁾ Stadthannenrechnungen. 1612. decz. 8.

³⁾ Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum. I. 265.

⁴⁾ Így tudják azt Bánfi (i. h. 261.) és Nössner (i. h. 73.), kik nem voltak a tanács tagjai.

⁵⁾ Stadthannenrechnungen 1613. jan. 20. Bánfi i. h. 261.

aga kiküldetését komolyan vette s megérkezése után nemsokára, január 24-kén a földvári bírót, Wagner Márton, Szebenbe a fejedelemhez küldötte a szultán levelével, mely a brassóiakhoz küldött fermánnal egyezőleg a szászokkal való kibékülést a fejedelemnek szívére kötötte.¹⁾

A talajt a fejedelmi udvarnál a török közvetítő elkészítve találta. A kibékülésre Báthory csakugyan hajlandó volt. Már úgy látszik a megelőző év őszén komolyan óhajtotta kiegyezéssel fejezni be e polgárháborút, mely erejét kifelé és befelé egyiránt megsibbasztotta s külügyi viszonyaink újabb alakulása a felkelés megszüntetését csaknem parancsoló szükségességgé tette. Szemben a Bethlen Gábor részéről fenyegető veszélylyel kétes, ingadozó állását a porta és a bécsi udvar között többé fenn nem tarthatta; s okvetlenül választania kellett a két hatalom között. Választása a bécsi udvarra esett. A mióta Brassó török kalandoroktól hemzsegett és Giczzy a török támogatás mellett, mint trónkövetelő lépett fel, mély bizalmatlanság vert szívében. gyökeret a porta jóindulata iránt s a körülmények által némileg indokolt, de teljesen téves politikai útra lépett. Megszakítva a portával minden összeköttetést, egészen a bécsi udvar felé fordult. Pedig ügyei a portán nem állottak oly rosszul, mint ő maga gondolta. Nazuf basa a nagyvezér, mindaddig, míg némi reménye volt, hogy a fejedelem a porta magyarországi érdekeit meg nem sérti, óvakodott a brassói szászok és néhány épen nem kiváló erdélyi úr kedvéért egy — esetleg a bécsi udvarral is összeütközésre vezető — háboru esélyeinek tenni ki a birodalmat. Mert az kétségtelen, hogy Báthorit kiválóan földvári győzelme után erősebbnek képzelték, mint a minő tényleg volt. De a fejedelem nem ismerte a hangulatot Konstantinápolyban. Giczzy gyalázatos árulása után, tehet 1612 elejétől fogva nem volt embere a portán s bár az 1612-dik évi novemberi országgyűlésen már kinevezte főkövet gyanánt Keresztesit, állandó oratorul pedig Borsos Tamást, ezek útnak indítását mindig elhalasztotta, úgy hogy Borsos és Keresztesi még 1612 elején is Erdélyben voltak.

Míg ily módon a fejedelem Konstantinápolyban szabad kezet engedett, hogy hamis vagy alapos vádakkal hitelét megrontsák s állását lassanként aláássák, addig az 1612-dik év telén komolyan meg-

¹⁾ Bánfi i. h. 261.

kezdette a tárgyalásokat a bécsi udvarral a szövetség megkötése tárgyában. Ettől várta trónja megszilárdítását; de e szövetség kedvéért két nagy áldozatot kellett hoznia: szakítania kellett a török védnökséggel, mi szerfölött kockázatos, merész lépés volt és a mi talán még nehezebben esett a dölyfösséig büszke fejedelemnek, ki kellett békülnie gyűlölt alattvalóival, a szászokkal; le kellett mondania kedvencz tervéről, hogy ezek kiváltságos állásának véget vet.

A bécsi udvar vonzalma a szászok iránt régi keletű s teljesen jogosult volt. A tizenhatodik század nagy küzdelmeiben a porta és az osztrák ház között, a mennyiben ezek Erdélyt is érintették, a szászok mindig kitüntették ragaszkodásukat az osztrák ház iránt s áldozatkészségüket ügye érdekében. Buda török kézbe kerülése után Erdélylyel együtt ők is kiszakítottak az anyaországból, elvonattak a német udvar befolyása alól; de minden kísérletet e befolyás visszaállítására hévvel ragadtak meg s összeköttetésüket a bécsi udvarral teljesen soha sem szakították meg. Oda fordultak, onnan vártak szabadulást nehéz napjaikban s eljárásukat igazolja a török hódítás daczára minden hazafi keblében élő hit, hogy a két ország mégis csak egy haza és a magyar király egyszersmind Erdély ura is. A küzdelemben, melyet Báthory Gábor ellen folytattak, ismételten Mátyáshoz fordultak követeikkel és panaszos leveleikkel és a bécsi udvar köteletségének tartotta ügyöket felkarolni nem csupán hálából, hanem politikai számításból is. A szövetség Erdélylyel csak úgy bírt fontossággal, ha az ország mindenik politikai tényezője csatlakozik a bécsi udvarhoz s Bécsben mindenesetre súlyt helyeztek arra, hogy az előttök legmegbízhatóbb elem, a szászok, a dolgok rendjével elégedettek legyenek. Kiszolgáltatni őket feltétlenül a fejedelemnek annyit tett volna, mint teljesen a török karjaiba hajtani őket és a portának új alkalmat adni, hogy beavatkozása által befolyását ez országban még szilárdabb alapokra fektesse.

Igy történt, hogy még mielőtt a szövetség megkötése fölött a tulajdonképpeni tárgyalások megkezdettek volna, Mátyás Nagymihályi Ferenczet Erdélybe küldötte, azon megbizással, hogy az erdélyi ügyekről és így a szászok ügyeiről is személyes informatio alapján jelentést tegyen. A szász írók, kik minket erről értesítenek,¹⁾ keserü

¹⁾ Krauss. Siebenbürgische Chronik. Fontes rerum Austriacarum. Script. III. 35. és az „Eigentliche Beschreibung“. Keménynél: Deutsche Fungruben. I. 264.

hangon beszélük el, miként vesztegette meg Báthori Nagymihályit s miként tett ez hamis jelentést a királynak a szászok ügyeiről. Nevezetesen Nagymihályi a fejedelem hadai által még 1611. óta megszállva tartott Szeben pecsétjével ellátott levelet küldött Thurzó nádornak, oly tartalommal, hogy ő felsége eddig hamis jelentéseket kapott a szászokról, mert ők, t. i. a szebeniek, meg vannak elégedve Báthori Gáborral, ki mindig kegyelmes fejedelmök volt s épenséggel nincs ellenökre, hogy e fejedelem városukban lakják. Hasonló szellemű okleveleket állíttatott ki a fejedelem az ország rendei által is Nagymihályi számára. Nem ismerjük Nagymihályi jelentését és így nem is ítéltünk a fölött, mennyiben volt jogos a szászok boszúsága és elkeseredése a követ eljárása fölött; de azon körülmény, hogy Mátyás ez év február 5-ről leiratot intézett a szászokhoz, melyben őket jóakarataról biztosítva, továbbra is hűségre buzdítja¹⁾, a mellett bizonyít, hogy a bécsi udvarnál a szászok panaszait komolyan vették s kibékítésöket a Báthorival kötendő szövetség egyik feltételül tekintették.

Ez volt az ügyek állása, midőn Abdi aga a szultán levelét, mely a szászok kibékítését parancsolta, a fejedelemnek Szebenbe átküldötte. Február 8-kán a földvári bíró meghozta a fejedelem válaszát, mire február 11-kén Abdi aga a már régebben Brassóban tartózkodó Deli Musztafát egy másik törökkel Szebenbe küldötte az előkészítő lépések megtételére, nevezetesen a béketárgyalások módjának megállapítására.²⁾ A török megbízottak értekezése a fejedelemmel nem folyt egészen simán le. Midőn a török nemzete kérkedő szójárása szerint a fejedelmet a szultán rabszolgájának nevezte, Báthori felingerülve dühös szavakra fakadt a törökök ellen: „megszidalmazta a császárt egynehányszor mind atyjáról, anyjáról és papucsát levetvén és a legatusnak mutatván, azt mondotta volna, hogy csak annyit sem ad a császáron, mint a papucs.“³⁾ De a heves szóváltásnak egyelőre nem lett komolyabb következménye. A fejedelem a már ismertetett okok miatt

¹⁾ Szilágyi S. Erdélyi országgyűlési emlékek VI. 268.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1613. február 8. és 11.

³⁾ Sepsi Laczkó Máté krónikája. (Erdélyi tört. adatok III. 139.) A jelenet azonban nem januárban, mint Szilágyi Sándor (Báthori Gábor 232.) mondja, hanem februárban történhetett. Ekkor mentek ugyanis a brassói Stadthannenrechnungen adatai szerint török követek Szebenbe.

komolyan óhajtotta a brassói felkelés megszüntetését s megegyeztek, hogy a brassóiak követeket küldenek Szebenbe a tárgyalások megkezdésére; viszont a fejedelem szándéka őszinteségének bizonyítására kezeseket fog Brassóba küldeni.

Február 20-án a fejedelem kezesei, Cserényi Farkas és Putnoki János Brassóba érkeztek s ugyanazon napon elindultak a brassói követek Forgáts Mihály és Blauweber Tamás senatorok, továbbá Greising Lukács, Bánfi Pál és Heltner Márton a százak tanácsának tagjai.¹⁾ A követek egy manifestumot vittek magokkal a fejedelemhez és az ország összes lakóisaihoz intézve, melyben felkelésök okait bőven leírva, pontonként felsorolva előadják; minő feltételek alatt hajlandók meghódolni és Báthory Gábort újra fejedelmöknek ismerni el. A nyilatkozat egy Brassóba menekült székely főember, Kálnoki János tollából származott²⁾, ki mint háromszéki főkirálybíró 1610-ben a Kendy-félé összeesküvés részességének gyanuja alatt Beszterczén elfogatván, sok bántalmat, lealáztatást s nehéz fogságot szenvedett és most mély gyűlöletének egész hevét kiöntötte a fejedelem ellen. Oly hangon, melyet fejedelem alattvalója szájából hallani nem szokott, sorolja fel a brassói szászok és a velök tartó urak igaz és hamis vádjait a fejedelem erkölestelen élete, zsarnoksága, kegyetlensége és az ország összes törvényeit, a három nemzet minden jogait és kiváltságait lábbal tipró erőszakossága ellen. Mindazonáltal kijelenti, hogy mivel mind a török császártól, mind pedig a német császártól békeségre intettek, ilyen két hatalmas fejedelemnek parancsát nem akarják megvetni és ha ő felsége a fejedelem magába száll, életét megbóbítja és alatta való hiveire gondot visel, ők is a fejedelemhez térnek s mint természet szerint való urokat és kegyelmes fejedelmeket uralni akarják a következő feltételek alatt:

1. Béküljön ki nejével, vagy törvény szerint váljon el tőle és bocsássa haza. 2. Szebent adja vissza a szászoknak. 3. A menekült

¹⁾ Nössner i. h. 73. Bánfi i. h. 261. és a Stadthannenrechnungen 1613. február 20-ról.

²⁾ Ezt is a Stadthannenrechnungból tudjuk meg, melyben 1613. február 17-kén a következő tételt találjuk: „Auff befehl des f. w. Herr Richters dem Kalnacky János, weil er die Propositionen geschrieben hat, so man F. G. überschickt hat durch den H. Michaelen Forgasch 57 fl.“ Tehát azt is megtudjuk, hogy Kálnoky a nyilatkozat fogalmazásáért 57 frt tiszteletdíjat kapott.

urakkal béküljön ki és lefoglalt jószágait adja vissza. 4. A nemeség jogait tartsa tiszteletben. 5. Az ellenök hozott törvényczikkelyeket semmisítse meg és helyezze őket vissza javaikba és becsülötekbe. 6. A hajdukat vonja össze egy helyre és rablásait szüntesse be. 7. Magyarországi tanácsosait bocsássa el és vegyen maga mellé erdélyieket. 8. Udvartartási költségeit szabja az ország jövedelmeihez szokatlan adókkal az országot ne terhelje. 9. A székelyeket tartsa meg régi kiváltságaikban. 10. Az ország minden rendeit és mind a három nemzetét csendesítse le és békítse ki. 11. A szomszéd országokkal, főképpen pedig a német és a török császárokkal beküljön ki és óvakodjék minden háborútól. 12. Az ország fejedelmétől kiadott okleveleket tartsa érvényben. 13. A törvény és a szokás ellenére szokatlan teherviseléssel senkit ne háborgasson. 14. Brassónak a felkelés alatt lefoglalt jószágait adja vissza: nevezetesen Rozsnyót és Töröcsvárt. 15. Engedje meg, hogy a szász universitas Brassóban, vagy Segesvárt összegyűlhessen. 16. Hogy a brassói népet megnyugtassa, legalább két esztendeig Brassót ne látogassa meg. 17. Giczzy Andrásnak kegyelmezzen meg és vagy vegye ismét szolgálatába, vagy bocsássa ki békével az országból. 18. Tegyen esküt ismét az országnak, hogy mindezeket megtartja, hogy törvénytelenül és ok nélkül senkit sem bánt, el nem fogat és az országnak régi rendtartásait és törvényeit követi.¹⁾

Bár nem lehet tagadni, hogy a brassói felkelők követelései legnagyobb részben ez országnak mindenesetre különös alkotmányában gyökereztek s így jogosak voltak; de a körülmények, melyek között azokat a fejedelem elé terjesztették, a legnagyobb mértékben sértő bevezetés, melylyel azokat ellátták, semmi esetre sem mutattak nagy hódolatkészségre. Valóban a brassóiak csak a török határozott parancsszavának engedelmeskedve, kedvetlenül fogtak a béketárgyalásokhoz s nyilatkozatuk minden sora s egész szelleme mutatja, hogy szívesen vették volna, ha a fejedelem a béketárgyalásokat azonnal megszakítja és ha ők a béke létre nem jöttéért a portánál a fejedelmre vethetnek. Kétségtelen, hogy a Brassóban tartózkodó törökök, kik egytől egyig Báthori ellenségei és a város lekötelezettjei voltak,

¹⁾ Kiadva Mikó Ferencz históriájában függelékkepen. Magyar tört. emlékek. II. oszt. VII. 284.

biztatásaikkal szintén befolytak a manifestumnak ily alakban történt szerkesztésére mely a Báthori jellemét ismerve, a kiegyezésre valóban kevés reményt nyújtott. De a fejedelem mérsékelte magát s bölcsőbb eljárást tanusított, mint ellenfelei gondolták. Követei már utban voltak Pozsonyba az általa életkérdésnek tekintett szövetség megkötésére a magyar rendekkel és a bécsi udvarral és ő bizonyára jól ismerte a bécsi udvar rokonszenvét az erdélyi szászok iránt s talán már azt is tudta, hogy Bécsben a szászok kibékítését a megkötendő szövetség egyik feltételének tekintik. Nem fogadta el — hisz fejedelmi méltóságának lealázása nélkül nem is fogadhatta el — a brassóiak föltételeit, legelőbb nem oly alakban, mint azt eléje terjesztették; de azért az alkudozásokat nem szakította meg, csak egy pár hétre felfüggesztette. Márczius 5-én a követek közül Forgács Mihályt, Blauweber Tamást és Greissing Lukácsot visszaküldötte azon izenettel, hogy mérsékeltebb, elfogadható föltételeket terjesszenek elő; de hogy komoly szándékát a béke megkötése iránt kimutassa, kezeseit továbbra is Brassóban hagyta s viszont a brassói követek közül Bánfi Pált és Heltner Mártont Fogarasban visszatartotta.¹⁾

Időközben a brassóiak harczi kedve is engedett. A portán a kibékülésre vonatkozó fermánt komolyan vették és a Brassóban tartózkodó törökök, kik közel egy év óta Brassó zászlói alatt küzdöttek a fejedelem ellen, parancsot kaptak a visszatérésre. Február 23-án elhagyták a várost a közvetítő Abdi aga és kísérete kivételével, és a tanács háláját s előreszámító okosságát fejezte ki azon ajándékokkal, melyekkel távozó barátjainak kedveskedett.²⁾ Most már többé nem le-

¹⁾ Stadthannenrechnungen 1613. márczius 7. Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum. I. 266. Nössner i. h. 73.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1613. febr. 23. Nem tartom érdektelennek a főbb tételeket közölni:

Dem Mehemed Beg wurde verehret ein paar geschirr 43 fl.

Ward ihm geschenkt 38 $\frac{1}{2}$ Taller zu dn. 130 — 50 fl. 5 dn.

Dem Amhat esausz ward verehret ein Nüremberger Becher — 28 fl. 70 dn.

— Ward ihm geschenkt 20 Taller — 26 fl.

Dem Rustem Beg war verehret ein Hoffbecher — 7 fl.

War ihm gegeben 6 Taller — 7 fl. 80 dn.

Dem Mufti war geschenkt ein Becher — 12 fl.

Es ward dem Tatterischen Mursza von der Stadt ein Becher verehrt 14 fl.

Ward dem Fürern von Cherkessen verehret ein Becher 7 fl. 80.

hetett kétkedni a porta szándéka fölött s okvetlenül közeledni kellett a fejedelemhez. Csakugyan a levélváltás sűrűn folyt Szebennel egész márczius folyamán,¹⁾ s habár épen ezen időben Bethlen Gábor embere Gyulai Mihály is Brassóba érkezett,²⁾ — bizonyára nem a béke érdekében — a polgárok hangulata általában mégis a békének kedvezett. A fejedelem is egész komolyan gondolt erre. Már ekkor folytak a tárgyalások Pozsonyban a szövetség megkötése fölött s a feltételek között benne volt a kiegyezés is a brassóiakkal. Ennek következtében a fejedelem márcziusban a székely földön tett körutazása alkalmával ekként nyilatkozott: „meg kell kegyelmeznem mind Brassónak s mind Géczynek és a portának is kedvét keresem.“³⁾

Márczius második felében tehát mindkét részről elhatározták a békealkudozások folytatását s április 4-én a tanács gyűlést tartva, miután mind a Bethlen Gábor, mind a fejedelem levelét felolvasták, megállapították az új feltételeket és kiszemelték a követeket: Chrestels János városgazdát, Kattner Bertalan senatort és a szász tanácsából Greissing Kristófot. Az alkudozások fonalát azonban ezúttal Giczy maga vette kezébe, ki Nemes Balázsszal együtt a követség vezetésével bizatott meg. A kalandor hajdukapitány szerencsescsillaga leáldozóban volt. A földvári vereség — bár nem az ő hibájából történt — hitelét a portán és az országban teljesen tönkretette, sem itt, sem ott nem vette már senki komolyan fejedelemjelöltségét s bár konstantinápolyi összeköttetéseinél fogva tudomása volt a porta ellenséges hangulatáról Báthori iránt, ebből a maga részére előnyt nem reménylhetett. Bethlen Gábor már ekkor Drinápolyban volt s hogy kettőjük közül Báthorival szemben a porta és az ország melyiket fogná választani, az iránt maga Giczy sem lehetett kétségben. Már a Kálnoki-féle propositiók rá vonatkozó pontja mutatja, hogy az egykori fejedelemjelölt igényei mennyire alábszállottak. Ujra azon fejedelem szolgálatát kereste, kinek bizalmával oly rúttal visszaélt, s kivel szemben egy ideig, mint vetélytárs szerepelt. Valóban, Bethlen Gábor elpártolása után a fejedelemtől elveszítette jelentőségét és ez embernek, ki az ország érdekeinek ürügye alatt saját szerencséjét egy ideig nem egészen sikertelenül hajhászta, a

¹⁾ Stadthannenrechnungen 1613. márczius.

²⁾ U. ott, 1613. ápril 2.

³⁾ Nagy Szabó Ferencz. Erdélyi tört. adatok. I. 112.

körülmények változása szerint újra pártot kellett változtatni. Ha Báthorit kiengesztelheti maga iránt, a Brassóval létrehozandó béke fejében jutalmat reménylhetett, sőt, mint a fejedelem ellenségeinek titkaiba beavatott, és a portai viszonyokat ismerő embernek nem alaptalan kilátásai voltak, hogy nélkülözhetlenné fogja magát tenni Báthori oldala mellett. Ezért vette most személyesen kezébe a béke-tárgyalások fonalát, ezért vállalkozott a szebeni útra s új szerepében annyi buzgóságot fejtett ki, hogy viselete a brassóiak gyanuját keltette fel. Hogy minden gyanut eloszlasson, elutazása előtt esküvel kötötte le magát a városnak s esküjére János brassói magyar pap kezéből vette az urvacsorát.¹⁾

A brassói követség április 5-kén utazott el Szebenbe és a rá következő napon megérkeztek Brassóba a fejedelem új kezesei, Tököli Miklós és Jancsó Pál fényes kísérettel. A város békés hangulatát mutatta, hogy a tanács a Gespreng nevű hegyig a kezesek elé ment s nagy tiszteességgel vezette őket szállásukra. A fegyverszünet jótékony hatása érezhető lett a másfél évig ostromzár alatt állott városban. A polgárok ismét békés foglalkozásuk után kezdettek látni és a város élélmzésén is segítve lett az által, hogy a szomszéd székelyek újra megjelentek a piacon s élelmi szerekkel a régóta szűkséget szenvedő polgárokat kisegítették.²⁾

A béketárgyalások azonban lassabban haladtak, mint azt a mindkét részről nyilatkozó békés hangulat után várni lehetett és a mitől a brassóik, úgy látszik, kezdettől fogva tartottak, az csakugyan bekövetkezett. Giczy nem tartotta meg a brassóiaknak adott szavát; elhagyta a várost, melynek közel egy éven át vendége volt s melynek a kapott jótétemények fejében örök hűséget esküdött. Alig hogy Szebenbe érkezett, a fejedelem lábai elé borult s kegyelemért esedezett maga és szolgálai számára. A fejedelem megbocsátott a kalandornak, kinek hasznát remélte venni a Brassóval folytatott alkudozásokban, jóllehet Giczy ezután is úgy mutatta, mintha Brassó érdekeit képviselné. Valószínűleg az ő tanácsából történt, hogy a fejedelem a brassói követeket Szebenben szigoruan elzárta minden érintkezéstől, még a levelezéstől is eltiltotta, nehogy Giczy elpártolásáról polgár-

¹⁾ Hegyes diariuma i. h. 279.

²⁾ Hegyes diariuma i. h. 275.

társaiknak hirt adhassanak. Követeik hosszas hallgatása azonban ismét felébresztette a brassóiak aggodalmát; a fejedelem kezeseit ők is őrizet alá helyezték¹⁾ s ápril 14-kén Abdi aga egyik emberét, Deli Musztafát s egy pár nappal később egy asszonyt Szebenbe küldöttek, hogy követeik működéséről valami értesülést kapjanak.²⁾ Megtagadták a fejedelem azon kérését is, hogy régibb kezeseit, Cserényit és Putnokit elbocsássák, noha ő viszont a Fogarasban letartóztatott két régibb brassói követ szabadon bocsátását ígérte. Aggodalmuk még inkább növekedett, midőn értesültek, hogy a fejedelem követeit, Borsos Tamást és Balássi Ferenczet a portára végre csakugyan útnak indította. Azon hitben, hogy a fejedelem kibékülése a portával az ő romlásukat czélozza, szükségesnek látták a még mindig városukban időző Abdi agát a Báthori követeinek ellensúlyozására ápril 28-kán Konstantinápolyba visszaküldeni.³⁾

Másnap, ápril 29-kén kétfelől kaptak a brassóiak nyugtalanító híreket. Szebeni követeik közül a városgazda, Chrestels János leveleiben aggodalmát fejezte ki a béke létrejövelele iránt s vigyázatra intette őket, nehogy a fejedelem emberei a várost meglepetéssel elfoglalják.⁴⁾ E hír, noha minden valószínűség szerint alaptalan bizalmatlanság kifolyása volt, nagy nyugtalanságot idézett elő a városban s azonnal kémeket küldöttek ki Rozsnyó felé, hogy a rozsnyói és

¹⁾ Hegyes diariuma i. h. 276.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1613. ápril 14. és 19.

³⁾ Ajándékokban ez alkalommal sem volt hiány. Abdi agán és kíséretén kívül, az ugyanakkor Szebenből visszatérő és Brassón keresztül utazó Mehemed agáról sem feledkeztek meg, ki már megelőzőleg a városnak sok szolgálatot tett s kitől a jövőben is sokat vártak. Ime a főbb tételek:

Ist dem Mehemed Aga verchret worden 300 fl.

Seinen Dienern ward verehret 50 fl.

Seinem Dolmatsch ist verehret worden 25 fl.

Dem Abdi Aga 3 paar geschirr 111 fl.

Dem Mehemed beg ein paar geschirr 35 fl.

Dem Osman beg ein gross silber becher 40 fl.

Dem Abdi Aga ist noch verehret worden ein Kutschi 60 fl.

Dem Abdi Aga ein gefäss geschenkt 38 fl.

Stadthannenrechnungen 1613. ápril. Ez ajándékokról megemlékezik Hegyes is (i. h. 277.), de adatai nem pontosak.

⁴⁾ Hegyes diariuma i. h. 277.

töröcsvári fejedelmi őrsegek esetleges mozdulatait szemmel tartásuk. ¹⁾ Ugyanakkor bécsi követük, Gorgias Márton, kit még két évvel előbb küldöttek volt az udvarhoz, értesítette őket, hogy a német segélybe ne bízzanak s tanácsolta, hogy béküljenek ki a fejedelemmel. ²⁾ Ez utóbbi hír teljesen leverte a harezias pártot, melynek élén Benkner János állott. Benkner és társai az alkudozásokat csak időnyerés végett folytatták s egy perczig sem szüntek meg török vagy német szövetségben a fejedelem megbuktatására törni. A Bécsből érkezett kedvezőtlen hír hatása alatt azonban a tanács nagy többsége csatlakozott a békés érzelmű Drauth városbíróhoz s általános lett a meggyőződés, hogy a harczot tovább folytatni lehetetlen. A bécsi udvartól is elhagyatva, okvetlenül ki kellett békülniök s már csak arról lehetett szó, hogy minél kedvezőbb feltételeket kapjanak. Erre vonatkozólag reményüket az országgyűlésbe helyezték, melyet a fejedelem május 1-re hívott össze s melyről jól tudták, hogy a belbéke helyreállítását szintén őszintén kívánja. ³⁾

Már ekkor azonban a fejedelem a főbb pontokban megegyezett a brassói követekkel. Időközben ugyanis az erdélyi követek létrehozták a szövetségi szerződést a magyar király megbizottaival, melyet Mátyás 1613. április 11-kén erősített meg ⁴⁾ s miután ebben a brassóiak kibékítéséről is szó volt, a király erre nézve közbenjárását ajánlotta fel. E közbenjárást, mely igen könnyen újabb bonyodalmakra vezetett volna, a fejedelem kikerülni igyekezett és hogy azt megelőzze, sietett a brassóiakkal kiegyezni, mi annyival könnyebben megtörténhetett, mert a bécsi udvarral kötött szövetség hírére a brassói követek is engedékenyebbek lettek. Szó sem volt többé Szeben visszaadásáról, valamint a Kálnoki által szerkesztett manifestumnak a fejedelem méltóságát annyira lealázó pontjairól. A Brassóba zárkózott urak most már megelégedtek azzal, hogy kegyelmet kaptak és a brassói követek sem tudtak többet kieszközölni annál, hogy lefoglalt birtokaik vissza fognak adatni. Ezen az alapon jött létre a kiegyezés, melyet az országgyűlés is a törvénytörvények közé iktatott, jóllehet a brassói követek annak érvényességét városuk jóváhagyásától tették

¹⁾ Stadthannenrechnungen 1613. ápril 30.

²⁾ Bánfi i. h. 261.

³⁾ Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum. I. 267.

⁴⁾ Szilágyi S. Erdélyi országgyűlési emlékek. VI. 269.

függővé. E szerint a brassóiak visszakapják Rozsnyót és Törösvárt mindazon jószágokkal együtt, melyeket részint a várostól, részint magánosoktól a felkelés miatt a fejedelem lefoglalt. Viszont a brassóiak a fejedelemnek 3000 frtot fizetnek. Megkegyelmez a fejedelem a Brassóval szövetkezett uraknak is — túlnyomólag háromszéki nemeseknek — névszerint: Giczy Andrásnak, Kálnoki Jánosnak, Nemes Jánosnak, Nemes Balázsnak, Nagy Menyhártnak, Bernáld Ferencznek, Geréb Györgynek, Csoma Györgynek, Kálnoki Benedeknek, Horváth Mihálynak, Mohai Istvánnak, Ádámosi Nemes Jánosnak, Balon Jakabnak, Pribék János és Angyalosi Mihálynak.¹⁾

Az ország rendeinek pecsétjével megerősített békeokmányt május 18-kán vitték haza a brassói követek. Velök mentek Giczy, továbbá a Fogarasban letartóztatott brassói polgárok, Heltner és Bánfi, valamint a fogarasi vár kapitánya, Balling János huszonhat emberrel. Mint gondolni lehet, a békekötés Brassóban nem találkozott általános tetszéssel. Benkner és pártja most sem akartak a békéről hallani; még mindig reménykedtek a török vagy német segítségben, annyival inkább, mert egy nappal szebeni követeik hazaérkezése után a bécsi udvartól jövő követük, Gorgias Márton Kassáról figyelmeztette őket, hogy a török császártól el ne szakadjanak.²⁾ De a tanács és a polgárság nagy többsége nem mert a két császár nyílt parancsával dacolni s nehéz szívvel bár, belenyugodott a békébe, mely, ha nem is adta vissza mindazt, a miért két éven keresztül küzdöttek — hiszen Szeben, a szász nemzet fővárosa továbbra is a fejedelem kezében maradt — legalább városuk kiváltságait biztosította. A háboru folytatásának lehetetlenségét külsegély nélkül általánosan belátták s így a május 21-kén tartott nagy népgyűlés, melyen a barczasági szász községek képviselői is megjelentek, a békét az ország rendeinek kezességére elfogadta. Egynémely ponton azonban változtatni kívántak, nevezetesen a fejedelem által előírt esküformán s Giczyt szólították fel, hogy kívánságukat a fejedelemhez juttassa és keresztülvitelét kieszközölje. De, mint a brassói krónikás³⁾ bosszusan megjegyzi,

¹⁾ Szilágyi S. Erdélyi országgyűlési emlékek. VI. 278. és Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum. I. 267.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1613. május 19. Említi Hegyes is, de tévesen teszi május 14-re.

³⁾ Hegyes i. m. 280.

„a gazember Giczzy“ már a Báthori és nem a Brassó pártján állott s kijelentette, hogy hijába fáradsanak, mert a nagy fáradsággal létrehozott szerződésen többé változtatni nem lehet. Helyette a fogarasi kapitány Balling vállalkozott arra, hogy a brassóiak kívánóságát a fejedelemmel tudatja; de a mint Giczzy előre látta, eredménytelenül. Május 30-án Boér István meghozta az elutasító választ; de bár a követ nem mulasztotta el a fejedelem neheztesét tudatni, a tanács mégis elhatározta, hogy szelidebb alakban fogalmazott kérését még egyszer a fejedelemhez elküldi. Ez azonban már csak formalitás volt. Még mielőtt Báthori követe június 2-án a kedvező válaszszal visszatért volna, a brassóiak már megtették az előkészületeket a béke megerősítésére. Június 1-én elhatározták, minő ajándékkal tisztelik meg a fejedelmet és tanácsosait s még egy nappal előbb Giczzyt feloldották a városnak tett esküje alól. A hangulat, melyben a brassóiak volt szövetségesüktől és vezérüktől megváltak, rendkívül elkeseredett volt. A polgárok szilárdan meg voltak győződve, hogy Giczzy elárulta a várost, hogy a béke megkötése által, — miben tagadhatatlanul jó része volt — rászedte őket. De a tanács, habár, úgy látszik, szintén osztotta e különben alaptalan nézetet, óvakodott ellenszenvének kifejezést adni; ellenkezőleg, a távozó vezért, mint a város jó barátját ajándékokkal tisztelte meg.¹⁾

Június 3-án Brassó ismét hűséget esküdött Báthori Gábornak; a hosszasan nélkülözött béke örömeire megdördültek a fellegrvár ágyui s jun. 5-én utnak indultak a város követei Forgáts Mihály és Hegyes András a fejedelemhez, hogy a város hitleveleit és ajándékait neki átadják.²⁾ Június 6-án Benkner és Blauweber senatorok a város ne-

¹⁾ Hegyes i. h. 279. Chronicon Fuchsio-Lupino-Oltardinum 167. Bánfi i. h. 261. Nössner i. h. 74. és a Stadthannenrechnungen. Ez utóbbiban találjuk följegyezve a Giczzynek adott ajándékot is, mely 50 frt készpénzből és egy 56 frt értékű nürnbergi serlegből állott.

²⁾ Stadthannenrechnungen 1613. június 5. Az ajándékok a következők voltak:

„Dem Fürsten ein wäschbecken sampt der Gisskann, welches der H. Joh. Greissing hat machen lassen in seinem Hannen Ampt. (Érték hiányzik.)

Einen grossen Nürnberger Becher. (Érték hij.)

Einen grossen Nürnberger Becher von den W. H. Michael Weiss Erben.

105 fl. 41. dn.

Dem H. Kákonyi ward geschickt zu verehren ein paar geschirr. 80 fl.

vében átvették a fogarasi kapitánytól Törösvárt s ugyanazon napon a város egyik futárja Csukás István Konstantinápolyba indult, hogy a kibékülés hírére a portának megvigye.¹⁾ Csukás magával vitte a város levelét a nagyvezérhez, melyben a tanács hódolatát a porta iránt tudatva, nem mulasztotta el az épen megkötött béke daczára szokott sérelmeit Báthori ellen újra felsorolni, nevezetesen Szeben vissza nem adása miatt heves panaszt emelni.²⁾

A béke tehát helyre állott, de a bizalmatlanság és gyűlölet a fejedelem személye iránt fenmaradt. Elhagyatva pártfogóitól és szövetségeseitől, a két évi aránytalan küzdelemben kimerült város kénytelen volt meghajolni, mint egyik brassói krónikás³⁾ találóan mondja: egy kissé békét kötni; de e kénytelen kellelten kibékülés magában hordozta a felbomlás csiráját, és a mily kevéssé volt őszinte, époly kevés ideig tartott.

(Befejezése a jövő füzetben.)

MIKA SÁNDOR.

Dem Kamuthy Farkas ward geschickt zu verehren ein Nürnberger Becher.
(Érték hij.)

Dem Keresztessi Pál ein paar geschirr. 45 fl.

Dem Balling János ein geschirr. (Érték hij.)

Dem Kamuthy Balázs ein geschirr. (Érték hij.)

¹⁾ Stadthammenrechnungen 1613. junius 6.

²⁾ Említi a nagyvezér a tanácshoz e levélre írott válaszában. Brassó városi levéltár 783., 8. sz. alatt.

³⁾ Benkner, mint Weiss Mihály annalesének folytatója, i. h. 240.